

PROFESORUL COMPETENT INTERCULTURAL

THE INTERCULTURALLY COMPETENT TEACHER

Olga DICUSARĂ, ORCID: 0000-0002-9387-465X
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

CZU: 37.011.3-051:37.015.3:008

e-mail: negruta_olga@inbox.ru

In the context of social, demographic, cultural, economic, scientific, technological changes, the world of education is also continuously evolving. This is also true for the teaching profession, which is faced with new demands, responsibilities and expectations. The social diversity present in schools imposes new roles on the teaching staff.

Today, the teacher is rather a cultural facilitator who translates dialogues, mediates conflicts, develops democratic relationships in the class of students. The diversity training of the teaching staff involves three major dimensions: the cognitive, instrumental-methodological and relational-behavioral dimensions. The teacher's intercultural competence refers specifically to his ability to mobilize knowledge, methods of action, but also positive attitudes in solving situations of intercultural interaction.

Even if, in this millennium, cultural literacy is considered an indispensable form of literacy, we still witness the lack or insufficient preparation of teachers to teach in diverse educational environments. In this sense, the responsibility rests with the state institutions, which must insist more on the initial and continuous training of teaching staff through the prism of the dimension of interculturality.

Cuvinte-cheie: *competență, competență interculturală, diversitate, educație, profesor.*

INTRODUCERE

O societate cu o cultură și civilizație recunoscute se formează și se dezvoltă doar printr-o educație sănătoasă. O educație de calitate însă este realizată de profesori buni, bine pregătiți pentru o astfel de meserie. Profesorul îndeplinește o profesiune de o deosebită importanță, cea care asigură formarea și pregătirea personalității tinerilor generații și pregătirea lor profesională în cadrul instituțiilor de învățământ, strâns legate de viață, de activitatea socio-profesională, morală și cetățenească. Prin aceasta, profesorul contribuie la realizarea celui mai important "produs" al societății, omul pregătit, competent să se integreze în activitatea social-utilă, aducându-și aportul la producerea bunurilor materiale și spirituale, la progresul continuu al societății.

Având în vedere că personalul didactic constituie un valoros detașament al intelectualității, este necesar ca, o dată cu realizarea obiectivelor lui principale - educarea și pregătirea tinerilor, să se manifeste și ca un factor de progres social, de dezvoltare a științei și culturii, de ridicare a nivelului cultural al cetățenilor, de rezolvare a diverselor probleme ale vieții.

Astăzi, tânăra generație trebuie să facă față în mod activ caracterului multiethnic și multicultural al societății moldovenești, pentru a se raporta într-o manieră constructivă și pozitivă acestei diversități. Aceasta trebuie să fie îndrumată cu grijă în vederea achiziționării de cunoștințe vaste și funcționale despre cultura națională și universală, să încerce experiențe multiple de învățare formativă pentru dobândirea de abilități și, în același timp, să își poată forma atitudini corecte, să manifeste deschidere și disponibilitate de comunicare și interacțiune civilizată cu orice om de pe planetă, să poată coopera cu acesta pentru a soluționa probleme comune.

Devine deci, evident, că rolul esențial în tot acest proces de formare revine profesorului, care lângă poziția sa tradițională de „transmițător de cunoștințe”, profesorul de astăzi este văzut ca un „facilitator”, un „mediator cultural”, „translator de dialoguri”, „broker cultural”, astfel rolurile vechi și noi se completează dând sens și eficiență acțiunilor profesorului zilei de astăzi. Așa cum evidențiază și A. Nedelcu, profesorul competent din punct de vedere intercultural, cel care pregătește elevii pentru ziua de mâine, nu poate lucra cu pedagogii ale „zilei de ieri”.

MATERIAL ȘI METODĂ

Formarea pentru interculturalitate a cadrelor didactice implică un proces complex și multiform. Pornind de la accepțiunea generală a termenului de competență, care se referă la acel sistem de cunoștințe, capacități, deprinderi, abilități, valori și atitudini ce-i permit individului să rezolve situații-problemă din activitatea profesională și personală de viață, în figura 1.1 am prezentat *Structura competenței interculturale*, cu accent pe fiecare element component, abordat prin prisma interculturalității [1, p. 7].

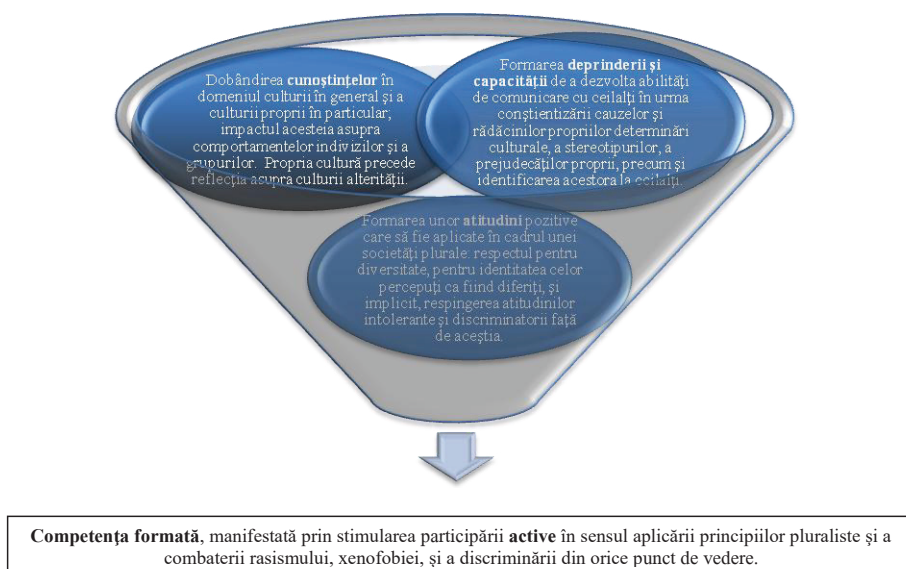

Figura 1.1. Structura competenței interculturale (O. Dicusară) [1, p. 7]

Formarea pentru diversitate implică schițarea dimensiunilor profilului profesorului competent cultural. Astfel, Prof. A. Nedelcu descrie în acest sens trei mari **dimensiuni**:

- Dimensiunea cognitivă;
- Dimensiunea instrumental-metodologică;
- Dimensiunea expresivă.

Dimensiunea cognitivă este o direcție indispensabilă formării pentru interculturalitate, pornind de la ideea că dezinformarea sau lipsa de informații conduc în consecință la construcția prejudecăților și prefabricatelor de gândire. Iar competența culturală a persoanei implică în acest caz deținerea un ansamblu de cunoștințe culturale și experiențe interculturale cu privire la:

- cunoașterea drepturilor omului și a organizațiilor naționale și internaționale cu referire la acestea;
- cunoașterea problemelor principale ale societății actuale cu privire la încălcarea drepturilor omului;
- cunoașterea categoriilor de persoane defavorizate, a situațiilor și nevoilor acestora etc.

Dimensiunea instrumental-metodologică se referă la capacitatea profesorilor de a aplica metode didactice și educaționale care să promoveze valori precum: echitatea, colaborarea, cooperarea, respectul pentru diversitate, toleranța, valorizarea individuală etc. Ca urmare, aceștia trebuie:

- să răspundă nevoilor fiecărui elev, să le recunoască aptitudinile, să descopere, să aprecieze și să ajute la valorificarea aptitudinilor elevilor veniți din grupuri defavorizate;
- să aplice metodele active-participative în învățarea prin grupuri cooperante, în organizarea de proiecte colective, de cercetare, în animarea unor jocuri de simulare, interpretări de roluri, de dezbateri; să dezvolte strategii inovatoare;
- să utilizeze documentele autentice, lectura critică a manualelor școlare și a informației;
- să medieze conflictele ce pot apărea între persoanele de limbi, culturi sau religii diferite, să descopere prejudecățile și stereotipurile;
- să consolideze parteneriatul școală-familie-comunitate.

Dimensiunea expresivă (relațional-comportamentală) reprezintă o latură a formării complexă, fundamentală pentru crearea unui mediu adecvat de învățare și valorificare a diversității.

În acest sens, pregătirea pentru interculturalitate va implica crearea unor mentalități democratice care să permită educatorilor să experimenteze forme eficiente de comunicare, de asumare a responsabilităților și de dezvoltare a spiritului critic [2, p. 117].

De aici reiese că educația de tip intercultural se poate face numai dacă educatorul are competența de a conexa sau corela simboluri culturale diferite sau dacă îi sunt cunoscute mizele diferitelor formațiuni culturale ale spațiului în care își desfășoară activitatea.

Competența interculturală a profesorului se referă anume la capacitatea acestuia de a mobiliza cunoștințe, metode de acțiune dar și trăiri afective, atitudini pozitive în rezolvarea unor situații de interacțiune interculturală. Esența competenței interculturale constă în capacitatea de adaptare a persoanei, capacitatea de reorganizare într-un mod deschis, flexibil, creativ, și nu închis, rigid, intolerant și monoton. Competența interculturală este evaluată prin ușurința cu care persoana stabilește contacte interculturale, prin gradul de eficiență în înțelegerea și transmiterea semnificațiilor culturale.

Analizând caracteristicile profesorilor cu atitudini și credințe interculturale descrise de către K. Zeichner, am conturat **profilul profesorului** deschis către diversitate, care:

➤ Are o perspectivă adecvată asupra propriei identități culturale și etnice. Profesorul intercultural este cel care în prim-plan recunoaște în sine diversitatea, care este disponibil să-și examineze critic propriile comportamente, atitudini care pot stimula sau obstructiona progresul elevilor și este dispus să iasă din tiparele rutiniere pentru a empatiza, pentru a vedea dincolo de aparențe, a accepta diferențele culturale și a acționa în scopul egalizării șanselor educaționale. Drumul către ceilalți începe cu reflecția asupra propriei identități.

➤ Un practician reflexiv care este gata să-și revizuiască practicile de predare pentru a realiza o educație de calitate, care adaptează conținuturile și stilul de predare la capacitățile elevilor diverse;

➤ Este cel care manifestă respect pentru diversitate, respectă diferențele culturale, ceea ce înseamnă că un astfel de cadru didactic trebuie să aibă un comportament specific cultural;

➤ Este cel care crează un mediu de învățare incluziv, sigur, suportiv, promovând practici și utilizând metode activ-participative, prin cooperare, motivând astfel toți elevii să se implice în activitățile educaționale; este cel care stăpânește tehnici eficiente de management al clasei de elevi;

✓ Ia în considerare etnicitatea, limbii, rasa, religia, situația economică a elevilor pentru a reduce discriminarea socială; utilizează experiențele culturale ale elevilor ca importantă resursă didactică și ca bază pentru achiziția noilor cunoștințe, atitudini, credințe, susținând astfel identitatea și mândria etnică a elevilor;

✓ Are așteptări înalte și adecvate de la toți elevii, valorizează punctele lor forte acompaniate de credința că toți elevii pot reuși, convinși fiind că pot produce transformări în procesul de învățare al elevilor, promovând astfel egalitatea de șanse;

➤ Oferă un curriculum provocator academic. Include în curriculum contribuțiile și perspectivele diferitelor grupuri etnoculturale care compun societatea. Are abilitatea de a detecta prejudecățile în materialele didactice, de a dezvolta acte de învățare care valorifică diferențele culturale.

➤ Are percepții pozitive asupra comunității, părinților și familiei, dezvoltă unui mediu cultural și de învățare adecvat, prietenos copilului;

✓ Este implicat în comunitate și acțiunile sociale din afara clasei, focalizate pe promovarea unei societăți umane și juste. Încurajează membrii comunității pentru a avea un cuvânt semnificativ de spus în procesul de luare a deciziei [3].

Pentru a dezvolta aceste competențe profesorii trebuie implicați în activități de formare continuă cu privire la problematica interculturală, fiindcă elevul trebuie ajutat, învățat, încurajat, modelat, sau cum spune M. Rey, „*este necesar a fi suscitată și alimentată să devină competent intercultural*”, această alimentare se definește în termeni de mijloace conceptuale, de metodologii și pedagogii, iar mediul de realizare a acestui climat este construcția profesorului [4].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Chiar dacă interculturalitatea este considerată în acest mileniu o formă de alfabetizare, la fel de indispensabilă ca și cititul, scrisul, aritmetica sau lucrul la calculator, pe de o parte, cadrele didactice, în special cele care sunt obișnuite să lucreze tradițional în medii școlare relativ omogene, au puternice prejudecăți etnice și culturale și utilizează multe metode etnocentrice. Pe de altă parte, programele de formare inițială și continuă în acest domeniu nu s-au dovedit a fi suficiente, nefiind pregătiți să predea adecvat în contexte diverse.

Problema formării inițiale a cadrelor didactice este generatoarea unui cerc vicios dificil de spart, fiindcă cadrele didactice menite să însușească elevilor valorile interculturalității sunt ele însele, sub presiunea societății, virusate de atitudini monoculturaliste și de prejudecăți. De asemenea, cadre didactice care încă practică metode de predare tradiționale sunt puțin permeabile la ideea de a stimula gândirea critică a elevului și participarea sa la propria-i educație de pe poziții de egalitate.

În tot acest orizont de idei subiectul competențelor cadrelor didactice care-și vor desfășura activitatea în școlile europene vor trebui să respecte *Principiile Europene Comune pentru Formarea Competențelor și Calificarea Cadrelor Didactice* în vederea pregătirii elevilor pentru a deveni viitori cetățeni ai Europei unite. Principiile europene comune pentru competențele și calificările profesorilor descriu o viziune asupra meseriei de profesor în Europa care are următoarele caracteristici:

- o profesiune orientată către standardele de calitate în domeniul formării inițiale prin instituțiile de învățământ superior;
- o profesiune plasată în contextul european al dezvoltării profesionale continue/învățării și formării pe parcursul întregii vieți („lifelong learning”);
- o profesiune orientată către mobilitate atât la nivelul formării inițiale, cât și la nivelul formării continue;
- o profesiune bazată pe parteneriat atât în planul relațiilor interșcolare cât și trans-școlare (industrie, agenți economici, furnizori de formare continuă) [5, p. 170].

Aceste principii asigură atractivitatea și statutul necesare promovării profesiei didactice și recunosc rolul cadrelor didactice ca agenți ai dezvoltării valorilor europene, individuale și sociale. Pentru aceasta, cadrele didactice trebuie să fie înalt educate (profesionalizate), orientate către dezvoltare continuă și autorefectivitate în planul competențelor educaționale și corespunzător remunerate.

CONCLUZII

Diversitatea a existat dintotdeauna, există și va exista indiferent de voința noastră, iar profesorul trebuie să supravegheze calitatea interacțiunilor dintre elevi, să știe că elevii participă din ce în ce mai mult la interacțiuni, iar gradul de participare depinde de prestigiul pe care-l au în grup. Acest prestigiu depinde de situația socio-economică, de etnie, limbă, competențe fizice, rezultatele școlare; organizarea unui învățământ care să suscite învățarea cooperativă ar asigura o exercitare optimă a prestigiului și ar conduce la reducerea inegalităților instituite în școală.

Pregătirea profesorilor pentru interculturalitate reprezintă o necesitate universală a lumii școlii. Iar această pregătire nu este doar o simplă dorință de a fi în linie cu tendințele moderne de formare a cadrelor didactice. Acest tip de formare e mai mult decât atât, e o responsabilitate socială.

Pregătirea cadrelor didactice în spiritul interculturalismului nu poate fi lăsată la decizia fiecăruia. Sistemele trebuie să-și asume o astfel de preocupări și să urmărească punerea lor în practică în paralel cu stimularea fiecărui cadru didactic la autoanaliză, autorestructurare a propriilor temeuri ideatice și atitudinale în relație cu alteritatea.

Conchidem deci subiectul, prin a întări ideea menționată de către Consiliul European care recunoaște cadrele didactice drept pietrele de temelie ale spațiului european al educației, ce îndeplinesc un rol central în promovarea dimensiunii europene a predării, sprijinind educabilii să înțeleagă și să trăiască sentimentul de identitate și apartenență europeană.

Referințe:

1. GORAȘ-POSTICĂ V., DICUSARĂ O., DARII L. Ghid metodologic și suport de curs Educație Interculturală pentru viitorii pedagogi, Chișinău: Centrul Educațional PRO DIDACTICA, 2020. ISBN 978-9975-3355-5-3.
2. NEDELICU, A. Fundamentele educației interculturale – diversitate, minorități, echitate. București: Veritas, 2018. 145p.
3. REY M. Educația interculturală – experiențe, politici, strategii. Iași: Polirom, 1999.
4. ZEICHNER, K. Rethinking the practicum in the professional development school partnership. In: Journal of Teacher Education, 43(4), 1992.
5. NEDELICU, A., CIOLAN L., (coord.) Școala așa cum este: portrete de elevi și profesori. București: Vanemonde, 2010. ISBN 978-973-1733-14-2.